

Південноукраїнський державний педагогічний університет імені
К.Д.Ушинського

Культура мовлення та виразне читання

Для студентів вищих педагогічних навчальних закладів освіти

Спеціальності 7.01.01.01

«Дошкільне виховання»

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи курсу „Виразне читання та основи культури мовлення”	7
Тема 1. Предмет і завдання курсу „культура мовлення та виразне читання”	8
Тема 2. Теоретичні засади культури мовлення та виразного читання.....	9
Тема 3. Техніка мовлення як необхідна передумова словесної дії.....	12
Змістовий модуль 2. Загальна система виразного читання. Методика підготовки до публічного виступу за основними напрямками...13	
Тема 1. Засоби логіко-емоційної виразності читання.....	14
Тема 2. Теоретичні положення і методика практичного використання засобів логіко-емоційної виразності.....	15
Тема 3. Позамовні (рухові) засоби виразності.....	16
Змістовий модуль 3. Практичне використання засобів логіко-емоційної виразності читання.....	17
Тема 1. Особливості читання творів різних жанрів.....	17
Тема 2. Підготовка твору для читання та аналізу його з дітьми.....	19
Контрольні запитання до курсу.....	20
Рекомендована література.....	22

Попереднє слово

Національне відродження України потребує розв'язання проблеми національної освіти, оновлення системи дошкільної освіти. Сучасний вихователь має стати справжнім майстром своєї справи з високим рівнем знань і вмій у сфері педагогічної діяльності. Необхідною умовою досягнення високої професійної підготовки, педагогічної техніки, майстерності педагога є оволодіння основами теорії і практики мистецтва слова, культури мовлення і виразного читання. Впевнене володіння рідною мовою, здібність точного і логічного викладу думок як письмово, так і в усній формі необхідні спеціалісту в будь-якій галузі. Необхідність засвоєння і практичного використання вихователем положень культури мовлення і виразного читання пояснюється, по-перше, недостатньою вивченістю і розробкою теоретичних положень виразного читання. По-друге, не вистачає фахівців виразного читання в педучилищах і педінститутах.

Зміст методики «Культура мовлення та виразне читання» ґрунтується на змісті таких філологічних дисциплін, як граматики, стилістика, риторика, лінгвістика тексту, теорія мовних актів, лінгвістична прагматика тощо. Отже, мета методичних рекомендацій полягає в ознайомленні студентів із змістом курсу „Виразне читання та основи культури мовлення”, принципами, методами і методикою навчання дітей виразного читання.

Структура програми дозволяє студенту обрати індивідуальний графік вивчення лекційного матеріалу та виконання практичних завдань. Лекційний матеріал містить основні положення курсу, визначення, факти і приклади. Теоретичне і практичне значення курсу полягає у засвоєнні студентами теоретичних основ навчальної дисципліни і розумінні специфіки використання їх під час практичної діяльності. Програма курсу передбачає не тільки лекційні, а й практичні заняття, самостійну роботу студентів.

Практичні завдання побудовано на базі лекційного матеріалу та призначено для самостійної роботи студентів із засвоєння основних положень курсу, встановленню логічних зв'язків між окремими частинами лекційного матеріалу і закріпленню отриманих знань. Словник термінів та понять містить необхідні для розуміння лекційного матеріалу терміни. Самостійна робота передбачає конспектування першоджерел, підготовку рефератів, роботу з підручниками, заповнення термінологічних словників, виготовлення дидактичного матеріалу, складання конспектів занять тощо.

У процесі засвоєння означеного курсу студенти дошкільного факультету повинні **бути обізнані**.

- З технікою мовлення в єдності її елементів як необхідної передумови словесної дії і правильно нею користуватися (керувати диханням у процесі мовлення, читання, володіти правильною і чіткою дикцією, силою, чистотою і висотою голосу, орфоепічними нормами вимови).

- Засобами логіко-емоційної виразності читання в їх органічному зв'язку (сутність мовних тактів, пауз, їх різновидів і тривалості, логічних

наголосів (тактових і головних), мелодики і її відозмін, темпу і його варіювання, емоційної функції наголошених слів (емоційного забарвлення тексту) і вміти ними користуватися.

- З особливостями художньо-естетичного сприймання художніх творів дітьми різного віку.

Вимогами та особливостями читання творів різних жанрів.

Студенти повинні вміти:

- Підготувати твір для читання та аналізу його з дітьми –провести літературознавчий і дієвий аналізи тексту.

- Аналізувати особливості виразного читання і переповідання творів різних жанрів.

- Класифікувати і застосовувати позамовні засоби виразності в процесі читання, мовлення (поза, жест, міміка).

- Виразно читати й розповідати художні твори різних жанрів (байки, оповідання, казки, вірші).

- Добирати і проводити дидактичні і мовні ігри та ігрові вправи відповідно теми.

Студенти повинні добре володіти:

- Засобами логіко-емоційної виразності читання для розкриття і передачі (відтворення) змісту тексту.

- Засобами інтонаційної та стилістичної виразності мовлення, високим рівнем власної мовленнєвої культури.

- Засобами визначення емоційної функції наголошених слів (емоційного заряду тексту).

- Технологіями вирішення творчих перспективних завдань наскрізної словесної дії і аналізу тексту з дітьми.

Характеристика модульного контролю, вимоги до підсумкового залікового кредиту

- Перший ступінь самоконтролю передбачає визначення понять, явищ, фактів з лекційного матеріалу.

- Другий ступінь самоконтролю має на меті перевірку вміння встановлювати логічні взаємозв'язки між поняттями.

- Третій ступінь – передбачає перевірку вмінь продукувати тексти відповідно з літературними нормами, вимогами стилю і жанру.

Компоненти контролю та оцінки знань і вмінь студентів

Принципи контролю за успішністю: пред'явлення єдиних вимог; об'єктивність, систематичність, системність, індивідуальний характер контролю; диференційований контроль.

Функції контролю (контрольна, навчально-виховна, організаторська, розвивальна, стимулювальна, управлінська, діагностична, прогностична).

Методи контролю: усний, письмовий, практичний, програмований.

Види контролю (попередній (вихідний), поточний, тематичний, підсумковий).

Форми контролю - усне чи письмове опитування, колоквиум, полілог, семінар, тестування, реферат, контрольна робота,

конспектування, складання анотацій, заповнення літературознавчих словників тощо.

Реферування – інтелектуальний творчий процес, що передбачає осмислення тексту. Реферат відображає головну інформацію першоджерел. Підготовка рефератів один з найскладніших видів самостійної роботи, реферування привчає людину вдумливо працювати з літературою, орієнтуватися в ній.

Реферат повинен бути інформативним, об'єктивно передавати зміст первинного тексту, коректно оцінювати матеріал. Реферат може бути репродуктивним (відтворює зміст первинного тексту) та продуктивним.

Репродуктивні реферати бувають двох видів: реферат - конспект та реферат – резюме.

Реферат - конспект - це фактична інформація, відомості про методи дослідження, отримані результати. Реферат –резюме – містить тільки основні положення.

Продуктивні реферати (реферат-огляд, реферат доповідь).

Реферат –огляд – зіставлення різних поглядів з конкретного питання.

Реферат – доповідь - має розгорнутий характер, містить аналіз інформації першоджерел, об'єктивну оцінку проблеми.

Конспектування - процес мисленнєвої переробки та письмової фіксації основних положень тексту. Конспект має бути змістовим, лаконічним, інтегральним чи вибіркоvim. Види конспектів: конспект-план, конспект-схема, текстуальний конспект.

Підготовка конспекту:

Етап 1. Виокремлюються смислові частини (інформація, що стосується однієї теми).

Етап 2. У кожній смисловій частині формується тема.

Етап 3. У кожній частині виокремлюється головна і додаткова інформація.

Етап 4. Фіксування головної інформації в конспекті.

Правила конспектування: 1. Подати назву твору, що конспектується, його вихідні дані. 2. Скласти план. 3. Під час конспектування залишити широкі береги для заміток. 4. Вести запис своїми словами. 5. Використовувати певну систему підкреслювань, скорочень.

Критерії оцінки доповідей

1. Вміння знайти актуальну проблему, що становить інтерес у плані наукової новизни. Доповідь має характер: самостійного дослідження – 10 балів; дискусійний – 8 балів; інформаційний 4 бали; реферат огляд – 2 бали.

2. Вміння сформулювати тему доповіді: назва –концепт – 10 балів; назва – проблема -8 балів; назва – реклама реферата – 6 балів; назва тези реферату - огляду – 2 бали.

3. Уміння достатньо глибоко розкрити тему: глибоке розкриття теми - 10 балів; складання реферату - огляду – 6 балів; переказ 2-3 наукових джерел – 2 бали.

4. Техніка виконання доповіді (по 2 бали за кожне риторичне вміння): реалізація завдань доповіді; вміння тримати тезу та розгорнути його у відповідності з рамками жанру доповіді; вміння використовувати систему аргументації; вміння визначити свою позицію; вміння тримати контакт з аудиторією; вміння демонструвати інтелектуальну експресивність; вміння вести підготовлену імпровізацію; правильність мовлення;

Критерії оцінювання

Контроль якості навчання з виразного читання здійснюється через поточне оцінювання результатів діяльності на заняттях.

Залікові тематичні роботи можуть здійснюватися у вигляді: практичної роботи; рефератів та дослідницьких робіт за темою, що вивчається; культурологічних ігор-заліків за змістом вивченого матеріалу; захисту власних проєктів; поточні опитування (тестування після кожного змістового модулю).

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у вищому навчальному закладі, реєструється прийнятим у вищому навчальному закладі чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи.

Оцінки академічної успішності студента за підсумками кожного залікового кредиту

Шкала ESTS		Національна шкала	Примітка	
A	90-100	Відмінно	Запис підсумкової оцінки у балах національної шкали у залікову книжку і відомість	Призначається стипендія за підсумками виконання індивідуального навчального плану студента
BC	75-89	Добре		
DE	60-74	Задовільно		
FX	35-59	Незадовільно	Без запису в заліковій книжці	Можливість повторного складання під час підсумкової атестації
F	1-34	Незадовільно		Обов'язковий повторний курс поза держбюджетом

Оцінювання навчальних досягнень учнів відбувається відповідно до рівня засвоєння навчального матеріалу:

1 рівень – початковий (пізнавальний), на якому студент розпізнає та відтворює окремі факти, елементи об'єктів при повторному сприйнятті вже засвоєної інформації про них або дій з ними.

2 рівень - середній (репродуктивний), на якому студент здійснює репродуктивну дію (копію) шляхом самостійного відтворення і застосування інформації засвоєного матеріалу.

3 рівень - достатній (конструктивно-варіативний). Відбувається суб'єктивно нова інформація у процесі самостійної побудови або трансформації відомої основи для виконання нової дії у нетиповій ситуації.

4 рівень - високий (творчий). Результатом цієї діяльності є самостійне конструювання орієнтаційної основи. У процесі цієї діяльності створюється об'єктивно нова інформація.

При оцінюванні практичних робіт необхідна комплексна оцінка, що містить такі критерії за якістю: розкриття та відповідність теми, що вивчається; якість композиції, відповідно до вивчених правил та закономірностей; якість володіння засобами та технікою виразного читання, на які був націлений навчальний матеріал.

Бюджет навчального навантаження. Програма передбачає 18 обов'язкових лекційних годин, 14 годин практичних, та заліковий контроль у вигляді тестування.

Види та форми навчання. Основною одиницею навчальної роботи є лекційно-практичне навчання. Пропонується такий баланс часу на засвоєння матеріалу: 30-40% часу витрачається на засвоєння теоретичного матеріалу; 70-60% часу – на виконання практичних завдань, тренінгів.

Самостійна робота (виконання домашніх завдань, робота з конспектом, робота в Інтернет, робота з рекомендованою літературою у читальній залі тощо)

Орієнтовний розподіл годин за темами програми

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи курсу „Виразне читання та основи культури мовлення”

	Теми лекційних занять	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Самостійні
1	Предмет і завдання курсу культура мовлення та виразне читання	6	2	2			2
2	Теоретичні засади культури мовлення та виразного читання	6	2	2			2
3	Техніка мовлення як необхідна передумова словесної дії	6	2		2		2

Тема 1 Предмет і завдання курсу «Культура мовлення та виразне читання»

План

1. Вступ
2. Мова і мовлення в аспекті лінгводидактики
3. Нормативність і культура українського мовлення
4. Культура мовлення та виразне читання як педагогічна дисципліна
5. Предмет, об'єкт, завдання курсу „Культура мовлення та виразне читання”
6. Міжпредметні зв'язки з іншими методиками
7. Аспекти культури мовлення

Література

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. –Львів: Світ, 1990.
2. Вагапова Д.Х. Риторика в інтелектуальних играх и тренингах. М.: Цитадель, 2001. -460 с.
3. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. –Тернопіль. 2001
4. Сопер Поль. Основи искусства речи. – М.: Прогресс, 1992.

Культура мовлення та виразне читання – педагогічна дисципліна, предметом якої є норми літературної мови, види спілкування, його принципи і правила, етичні норми спілкування, функціональні стилі мовлення, основи мистецтва слова, труднощі застосування мовних норм і проблеми сучасного стану мовної культури суспільства. Об'єкт – процес організації виразного читання дошкільників. Завданнями курсу є - закріплення і вдосконалення навичок володіння нормами української літературної мови;- формування комунікативної компетенції спеціаліста. Навчання професійного спілкування в галузі обраної спеціальності. Розвиток мовної майстерності для підготовки до професійних ситуацій спілкування (ведення батьківських зборів, проведення спортивних свят, ранків тощо).Підготовка студентів до організації роботи з художніми творами та їх виразного читання.

Аспекти культури мовлення: Нормативний. Комунікативний. Етичний. Виокремлення культури мовлення в окрему дисципліну. Міжпредметні зв'язки з іншими фаховими методиками та дитячою літературою та іншими науками: функціональна стилістика, теорія мовних актів, лінгвістична прагматика, лінгвістика текста, соціолінгвістика.

Основні поняття: культура мовлення, виразне читання, предмет, об'єкт, завдання, методика, методи.

Культура мовлення це такий вибір і така організація мовних засобів, і така організація мовних засобів, які в певній ситуації спілкування за умов дотримання сучасних мовних норм та етики спілкування дозволяють отримати найбільший ефект у досягненні комунікативних завдань.

Культура мовлення та виразне читання – педагогічна дисципліна, предметом якої є норми літературної мови, види спілкування, його принципи і правила, етичні норми спілкування,

функціональні стилі мовлення, основи мистецтва слова, труднощі застосування мовних норм і проблеми сучасного стану мовної культури суспільства.

Предметом методики є процес організації виразного читання дошкільників.

Об'єкт вивчення – мовленнєва діяльність дітей.

Завдання курсу – закріплення і вдосконалення навичок володіння нормами української літературної мови. Формування комунікативної компетенції спеціаліста. Навчання професійного спілкування в галузі обраної спеціальності. Розвиток мовної майстерності щодо підготовки до професійних ситуацій спілкування (ведення батьківських зборів, проведення спортивних свят, ранків). Підготовка студентів до організації роботи з художніми творами та їх виразного читання.

Функціональна стилістика – вивчає особливості мовних норм у зв'язку з різними функціональними стилями мовлення, володіння стилями, стилістичні зміни в мовленні та мові.

Теорія мовних актів – вивчає мовленнєві дії того, хто говорить, і того, хто слухає, і правила ефективного ведення діалогу і підготовки монологу.

Лінгвістична прагматика – вивчає мету учасників спілкування та методи її досягнення, ставлення людини до свого мовлення та мовлення інших.

Лінгвістика тексту вивчає норми побудови цілого тексту та його роль у спілкуванні людей, структурні та стилістичні особливості текстів.

Соціолінгвістика вивчає мовну ситуацію в суспільстві, вплив суспільних факторів на культуру мовлення та культури мовлення на суспільне життя.

Тема 2. Теоретичні засади культури мовлення та виразного читання

План

1. Вступ
2. Теоретичні засади виразного читання. Вчення К.Станіславського про словесну дію.
3. Характеристика слова і його значення. Поняття „смысл слова” і „значення слова”. Типи лексичних значень.
4. Словниковий склад української мови. Активна й пасивна лексика. Шари української лексики.
5. Емоційність як комунікативна якість мовлення. Емоційні слова і словосполучення. Їх смислове навантаження.
6. Експресивність мовлення. Тропи. Їх значення в мовленні.
7. Епітет. Функції епітетів у мовленні.
8. Метафора. Типи. Особливості метафори.
9. Персоніфікація. Її стилістична функція в мовленні.
10. Метонімія. Її роль у художній літературі.
11. Синекдоха. Її будова.
12. Літота, гіпербола. Спільне і розбіжне.

Література

1. Абрамович Г.А. Краткий словарь литературоведческих терминов. – М.: Просвещение, 1985. –207 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. –М.: Сов. Энциклопедия, 1969. –608 с.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. –Львів.: Світ, 1990. –232 с.
4. Богуш А.М., Аматьева О.П., Хаджирадєва С.К. Культура речевого общения детей дошкольного возраста: Методическое пособие.- Одесса, 2003. -251 с.
5. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення: Метод. Посібник для вихователів. –Донецьк: ТОВ “Лебідь”, 1999. –170 с.
6. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. – Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2001. –218 с.
7. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. –140 с.
8. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. –К.: Вища шк., 1985. –360 с.
9. Головата А.М. Культура усного і писемного професійного мовлення. Посібник для студентів. –Тернопіль, 1997. – 192 с.

Естетичні засади

Поняття «Словесна дія». Вчення К.Станіславського про словесну дію. Чинники словесної дії.

Лінгвістичні та лінгводидактичні засади.

Слово - як структурно-семантична одиниця мови. Ознаки слова. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень. Однозначні та багатозначні слова. Лексика. Активна і пасивна лексика. Основні шари української лексики. Емоційність – комунікативна якість мовлення. Основа емоційної структури мовлення (А.Вежбицька, Л.І. Мацько, В.М. Русанівський, Л. Струганець). експресивність мовлення. Поняття про експресивність мовлення в дослідженнях мовознавців (Б.Н. Головін, Г.І. Дідук, О.О. Потєбня , В.А. Чабаненко). експресивне забарвлення тексту (Г.А.Олійник. конотативне значення слова.

Розмежування понять «експресивність», «образність», їх сутність і характеристика (Винокур Г., Костомаров В.Г., Кулибчук Л.М., Єфімов Л.І., Щєрба Л.). Конотативне значення слова. Конотативне древо. Засоби експресивності: фонетичні, морфологічні. Лексичні, комунікативні. Експресивне мовлення. Експресивність у художніх стилях. Тропи. Їх характеристика. Прості (епітет, порівняння, оксюморон), розгорнуті (метонімія, гіпербола, мейозис, метафора). Використання лексичних засобів створення мовленнєвої експресії у мовленнєвій роботі з дошкільниками.

Психологічні засади.

Розмежування понять «смісл» і «значення» слова. Значення слова – констатуєча ознака слова. Л.С.Виготський, О.Й.Негневицька, О.Р.Лурія, О.М.Шахнарович про психологічну структуру значення. Типи лексичних значень. Об’єктивне та суб’єктивне у відображенні словесних характеристик.

Основні поняття: слово, смисл, значення слова, лексика, емоційність, експресивність, образність мовлення, тропи, епітет, порівняння, оксюморон, розгорнуті: метонімія, гіпербола, літота, мейозис.

Слово - виключна здатність людини виражати свої думки і почуття, здатність мовити, спілкуватися.

Ознаки слова: внутрішня впорядкованість звуків; наголос; лексичне значення; можливість поділу на найменші одиниці (основу, закінчення, префікс); поєднання з іншими словами в реченні за допомогою змістового й граматичного зв'язку.

Значення слова є об'єктивним відображенням системи зв'язків і відношень.

Смисл привнесення суб'єктивних аспектів значення відповідно даного моменту і ситуації. Лексика - сукупність слів, що входять до складу мови.

Емоційність – комунікативна якість мовлення, що виражає індивідуальний лад почуттів, переживань, настроїв, уникнення експресивного дисонансу.

Експресивність мовлення – певна якість мовлення, що є виразно-зображувальною.

Експресивне мовлення складний процес використання в навчально-мовленнєвій діяльності конотативно зумовлених лексичних одиниць, що відбувається шляхом усвідомлення семантичних особливостей лексичного значення слова і виражається здібністю використовувати лексичні засоби експресивності під час усних висловлювань.

Образне мовлення розглядають як полікомпонентний утвір, чинниками якого є: психологічний – визначення образного мовлення як суб'єктивного відображення явищ, предметів у вигляді конкретно-чуттєвих уявлень, асоціативно пов'язаних один з одним; лінгвістичний (лексико-семантичний) – процес використання у мовленнєвому спілкуванні мовних засобів, що набувають образного потенціалу шляхом актуалізації їх значень та естетичний – трактування мовлення як творчого процесу використання мовних одиниць в єдності раціонального та емоційного аспектів.

Троп - зворот мови, поняття поезики і стилістики, яке позначає такі образи, які засновані на вживанні слів у переносному значенні.

Епітет – художнє означення, що образно змальовує особу, предмет, дію чи явище, або виражає емоційне ставлення до них.

Метафора - перенесення на предмет або явище назви іншого предмета, який має ознаки, що властиві й позначуваному предметові.

Персоніфікація – олюднення, надання тваринам, явищам природи людських якостей.

Метонімія – перенесення назви з одного предмета на інший на основі їх суміжності.

Синекдоха – троп, що передбачає заміну множини одноиною, вживання цілого замість частини або частини замість цілого.

Літота – художнє зменшення сили, значення, явища.

Гіпербола – стилістична фігура, сутність якої полягає в образному перебільшенні кількості та розміру предметів, інтенсивності ознаки та перебігу дії для надання об'єктові зображення більшої виразності, а самому зображенню більшої переконливості.

Тема 3. Техніка мовлення як необхідна передумова словесної дії

План

1. Вступ
2. Техніка мовлення, її чинники
3. Дихання. Типи дихання. Гігієнічні правила дихання.
4. Дикційна та орфоепічна чистота мовлення.
5. Голос. Природні якості і постановка голосу. Якості розвиненого голосу. Гігієна голосу.

Література

1. Грищенко Т.Б. Українська мова та культура мовлення. - К., 2005.
2. Никольская С.Т. Техника речи. - М., 1979.
3. Г.А.Олійник Виразне читання. Основи теорії: Посібник для вчителів.- Тернопіль. 201. -224 с.
4. Станіславський К. Робота актора над собою. -К., 1952.

Техніка мовлення. Основні елементи техніки мовлення. Дихання. Голос. Дикція. Орфоепія.

Дихання. Постановка дихання. Кероване дихання. Природне дихання. Типи природного дихання: ключичний, грудний, діафрагматичний, комбінований. Вміння керувати диханням. Тренувальні вправи на вироблення навичок правильного дихання. Умови правильного дихання. Гігієнічні правила дихання.

Голос. Утворення голосу. Природні якості і постановка голосу. Якості голосу (сила, висота, тембр). Гігієнічні вимоги до голосу.

Дикційна і орфоепічна чистота – визначальна якісна характеристика мовлення. Органічні та неорганічні вади мовленнєвого апарату. Виразність і чистота дикції. Артикуляція голосних. Артикуляція приголосних.

Основні поняття: техніка мовлення, дихання, голос, дикція, орфоепія.

Техніка мовлення - комплекс теоретично-практичних основ вимови (досконале володіння мовним апаратом, уміння правильно користуватися в педагогічних, навчально-виховних цілях мовою і мовленням) так, щоб вона справляла на слухача евристичне (інтелектуальне), емоційно-естетичне, спонукальне враження.

Ключичний — це такий тип дихання, коли повітрям наповнюється лише верхня частина легень. У цьому випадку дихати доводиться частіше, ніж необхідно, оскільки в легені поступає мала кількість повітря. Цей тип можна розрізнити за такими ознаками: при вдиху підіймаються вгору плечі, лопатки і ключиці.

Грудний — це такий тип дихання, коли повітрям наповнюється лише середня частина легень. На відміну від першого, при такому

диханні в легені поступає значно більша кількість повітря, проте ще недостатня, щоб заповнити і верхню, і нижню частини. Тому цей тип дихання також вважається неправильним, його ознаки: грудна клітка розширюється, а живіт втягується.

Діафрагмальний — це такий тип дихання, за яким повітрям наповнюється переважно нижня частина легень. Таке дихання значно краще, ніж ключичне чи грудне, проте також неправильне, бо верхня й середня частини легень залишаються пасивними, погано вентилуються. Ознаки такого дихання: при вдиху віддувається живіт, бо діафрагма інтенсивно скорочується, осідає і тисне на черевну порожнину. Це найпоширеніший тип дихання серед людей, які працюють фізично.

Голос - надзвичайно тонкий, поліфункціональний інструмент – голосом можна відтворити будь-яку картину, створити образ, передати емоції.

Сила – певний ступінь гучності звучання.

Висота – тональні можливості або діапазон (звуковий обсяг).

Тембр – певне забарвлення, яке залежить від складу обертонів.

Гігієнічні вимоги до голосу:

1. Не слід напружувати голосові зв'язки чи працювати без відпочинку.
2. Не допускати захворювань гострих або хронічних катарів верхніх дихальних шляхів, нервових зрушень тощо. Це може призвести до захворювання органів, які беруть участь у голосоутворенні (гострого, хронічного і професійного ларингіту - запалення слизової оболонки гортані, внутрішніх вузликів на голосових зв'язках).
3. Не перевищувати денних норм голосового навантаження (4-5 академічних годин п'ядрад). У процесі тривалого мовлення варто робити кілька хвилинні перепочинки – 5-8 повільних і спокійних вдихів і видихів.

Дикція – це правильна, виразна артикуляція, засіб якісного розрізнення звуків мовлення.

Змістовий модуль 2. Загальна система виразного читання. Методика підготовки до публічного виступу за основними напрямками

	Теми лекційних занять	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Самостійні
1	Засоби логіко-емоційної виразності читання	6	2		2		2
2	Теоретичні положення і методика практичного використання засобів логіко-емоційної виразності	6	2		2		2
3	Позамовні (рухові) засоби виразності	6	2		2		2

Тема 1. Засоби логіко-емоційної виразності читання (ЗЛЕВЧ)

План

1. Вступ
2. Поняття засобів логіко-емоційної виразності
3. Інтонація як мовленнєве явище на слуховому рівні сприймання
4. Місце засобів логіко-емоційної виразності в загальній системі виразного читання
5. Значення засобів логіко-емоційної виразності читання для професійної підготовки вихователя

Література

1. Олійник Г. Виразне читання: основи теорії. – Тернопіль 2001
2. Горбушина Л.А. Выразительное чтение и рассказывание детям дошкольного возраста -М., 1985

Засоби логіко-емоційної виразності (ЗЛЕВЧ). Компоненти ЗЛЕВЧ. Паузи, їх функціональні різновиди і тривалість. Логічні наголоси (тактові і головні) з урахуванням емоційної функції наголошених слів. Мелодика та її основні ходи (зміни). Темп і його варіювання (видозміни). Поза, жести, міміка.

Інтонація. Інтонаційне багатство мовлення. Ритмічний лад мовлення. Ритм. Ритмічний лад як чинник комунікативної виразності мовлення. Відтворення мовно-інтонаційної структури. Інтонаційне оформлення фрази.

Місце засобів логіко-емоційної виразності читання в загальній системі виразного читання. Підготовка читця до словесної дії. Значення засобів логіко-емоційної виразності читання для професійної підготовки вихователя. Розвиток власних мовленнєвих якостей (досконале володіння мовленнєвим апаратом, диханням, голосом, дикцією, орфоепією). Глибоке осмислення аналізу твору.

Основні положення засобів логіко-емоційної виразності читання. Розуміння закономірності зв'язку компонентів виразності між собою. Дотримання принципу процесу засвоєння і використання ЗЛЕВЧ.

Основні поняття: засоби логіко-емоційної виразності, паузи, логічні наголоси, мелодика, темп, тембр, поза, жести, міміка.

Засоби логіко-емоційної виразності читання сукупність органічно пов'язаних між собою компонентів виразності, без осмислення і врахування яких неможливо передати логічного та емоційного (внутрішнього, психологічного) змісту мовлення.

Інтонація (від лат. *in* і *tono* — голосно вимовляю) — ритміко-мелодичний лад мови, що відбиває інтелектуальний та емоційно-вольовий бік мовлення в послідовних змінах висоти тону, сили й часу звучання а також тембру голосу.

Пауза - Перерва, зупинка між мовленнєвими відрізками .

Логічний наголос - слова, що за змістом і почуттям виділяються й забарвлюються артикуляційними способами у мовленнєвих відрізках.

Мелодика і тембр мовлення - послідовні зміни висоти тону, а також кількість, інтенсивність та послідовність виникнення гармонійних обертонів, що супроводжують основний тон звуку.

Темп мови - час звучання, тобто різні види тривалості звучання мовленнєвих відрізків.

Художній твір — це відображення в письмовій формі думок і почуттів автора в оцінці ним факторів об'єктивної дійсності, і завдання читця — глибоко сприйняти ті думки і почуття, пережити їх і передати слухачам.

Тема 2. Теоретичні положення і методика практичного використання засобів логіко-емоційної виразності.

План

1. Паузи. Види пауз.
2. Логічний наголос. Функціональні особливості логічного наголосу. Тактовий логічний наголос. Головний логічний наголос.
3. Мелодика мовлення. Значення мелодики мовлення для вираження змісту фрази.
4. Основні мелодичні ходи, позначення їх на письмі.
5. Темп мовлення.

Література

1. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення. - К., 2003.
2. Найденов Б.С., Т.Ф. Завадская, Н.М.Соловьева Выразительное чтение. -М., 1972.
3. Мельничайко В.Я., Добрянська І.В. Про культуру нашого мовлення. - Тернопіль, 1991.
4. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. - Тернопіль, 2001.

Паузи. Види пауз. Синтаксична пауза. Логічна пауза. Місце логічних пауз у тексті. Психологічна пауза. Розстановка психологічних пауз. Завдання психологічної паузи як засобу впливу на слухача. Різновиди психологічної паузи. Пауза настороженості. Пауза емоційного підсилення. Пауза пригадування. Пауза пошуку відповіді. Пауза емоційного порівняння. Пауза жалю. Пауза роздумів. Пауза стримування емоційних реакцій. Пауза залякування. Пауза спонування. Пауза напруження. Віршова пауза при читанні віршових творів. Фізіологічна пауза. Тривалість пауз. Довгі і короткі паузи.

Логічний наголос. Функціональні особливості логічного наголосу. Тактовий логічний наголос. Головний логічний наголос. Використання логічного наголосу як засобу визначення і передачі змісту тексту. Вимова наголошених слів. Емоційна функція наголошених слів.

Мелодика мовлення. Значення мелодики мовлення для вираження змісту фрази. Основні мелодичні зміни, позначення їх на письмі (мелодичне підвищення, мелодичне пониження, монотон). Розуміння і визначення мелодики у тексті. Відтворення мелодики в тексті.

Темп мовлення. Позначення темпу на письмі. Прискорення та сповільнення темпу.

Основні поняття: пауза, логічний наголос, тактовий логічний наголос, головний логічний наголос, мелодика мовлення, темп мовлення.

Пауза - зупинка між мовними тактами, окремими словами та складами слів.

Логічний наголос – наголос, яким виділяються основні слова, за допомогою яких виражається зміст всієї фрази.

Тактовий логічний наголос – наголос, який діє в межах тільки одного мовного такту і виділяє в ньому лише одне слово, що підпорядковує собі всі інші і є виразником змісту всього речення.

Головний логічний наголос - наголос, який діє у межах усієї фрази, усіх мовних тактів і в єдності зі спадною мелодикою виділяє одне слово серед уже виділених і ним завершує зміст даної фрази. На письмі позначається двома горизонтальними рисками знизу.

Мелодика мовлення – певні зміни голосу в межах підвищення й пониження, а також сили і тривалості звучання у процесі мовлення.

Темп мовлення – швидкість, певний рух. Швидкість, яка вимірюється кількістю виголошених складів за секунду.

Тема 3. Позамовні (рухові) засоби виразності

План

1. Жести. Класифікація жестів.
2. Міміка.
3. Правила застосування позамовних засобів виразності при читанні художніх творів.

Література

1. Аматыєва Е.П. Методика обучения выразительности речи детей старшего дошкольного возраста. дис. канд.п.н. - Одесса, 1997.
2. Жесты и мимика в речи./ Под ред.. А.А.Акишиной. - М., Рус. Яз., 1991.
3. Николаева Т.М. Жест и мимика в лекции. –М.:Знание, 1972.
4. Томан Іржі. Мистецтво говорити. -К., 1986.

Жести як компонент позамовної виразності. Класифікація жестів за складом. Прості, складні, вказівні, ритмічні, емоційні (психологічні). Жести руками.

Міміка. Застосування міміки жестикуляція вихователя читця під час читання художніх творів. Використання позамовних засобів виразності для відтворення змісту тексту.

Основні поняття: жести, міміка.

Жести – виражальні рухи голови, тіла, рук.

Прості жести – складаються лише з одного руху (кивок голови на знак згоди)

Складені – об'єднують у собі кілька однорідних рухів (поманити когось)

Складні – об'єднують у собі кілька неоднорідних рухів (перехреститись).

Вказівні жести - рухи замість слів.

Зображальні – жестом малюємо певну форму, фігуру.

Символічні (ритуальні) – наприклад, на знак мовчання прикладаємо палець до губів.

Ритмічні – підтримують загальний ритм мовлення, заповнюючи місце пауз (психологічних), і акцентують увагу слухачів на важливості змісту окремого слова чи слів, частин тексту.

Емоційні (психологічні) – пов'язані з різними виявами переживання.

Міміка – виражальні рухи м'язів обличчя.

Змістовий модуль 3. Практичне використання засобів логіко-емоційної виразності читання

	Теми лекційних занять	Всього годин	Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Самостійні
1	Особливості читання творів різних жанрів	6	4		2		2
2	Підготовка твору для читання та аналізу його з дітьми	6	2		2		2

Тема 1. Особливості читання творів різних жанрів

План.

1. Вступ
2. Види оповідань. Особливості читання оповідань.
3. Казка як літературний жанр. Читання казок.
4. Вірші. Специфіка читання віршів.
5. Байки. Попередня робота над текстом байки.

Література

1. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. 2001
2. Горбушина Л.А. Выразительное чтение и рассказывание. -М., 1980.
3. Богуш А.М., Аматыева Е., Хаджирадева С. Культура речевого общения детей дошкольного возраста. Одеса, 2003.

Синтетичність виразного читання. Специфіка читання творів різних жанрів.

Оповідання. Розповідь як елемент твору. Форми викладу думок у розповіді. Авторська розповідь. Усвідомлення експресивності твору. Відтворення зв'язку між дієвими особами. Передача настрою, почуттів, переживань. Оповідь. Правила передачі образу оповідача (вік, стать, характер, симпатії, антипатії, обставини, ставлення до тих, про кого оповідає). Правила читання оповідань.

Казка. Жанрові особливості казок. Казки про тварин. Героїчні казкові тексти. Соціально-побутові. Тон читання казки. Специфіка читання казки. Творча манера презентації казкового твору. Казкові зачини, їх роль у сприйманні змісту. Казковий діалог як засіб типізації дієвих осіб. Художні особливості та засоби виразності в казковому

тексті. Паузи як узагальнення промовленого (особливості читання закінчення казки).

Вірші. Відповідність інтонації авторському задумові. Правдивість відтворення живим словом змісту твору через художні образи, почуття й переживання самого автора. Своєрідність інтонації. Ритм як художній засіб. Поділ віршованої мови на відрізки (ритмічні одиниці). Системи віршування. Силабічна. Силабо-тонічна. Основні стопи силабо-тонічного вірша. Хорей, ямб, дактиль, амфібрахій, анапест. Строфа. Сприймання змісту віршованого твору.

Байка. Попередня робота над текстом байки. Композиційна будова байки. Передача мови персонажів. Передача характерних рис людей під час читання. Вимоги до читання моралі байки.

Основні поняття: оповідання, оповідь, розповідь, казка, зачин, кінцівка, вірш, силабічна система, силабо-тонічна, тонічна системи віршування, хорей, ямб, дактиль, амфібрахій, анапест, строфа, байка.

Оповідь - своєрідна манера розгортання подій і змалювання образів у художньому творі від першої особи.

Розповідь - важливий елемент епічного й ліро-епічного твору, зображення подій і вчинків персонажів через об'єктивний виклад їх від третьої особи.

Силабічна система віршування – ритмічний лад опирається на однакову кількість складів у віршових рядках з вільним розміщенням наголосів. Рядки силабічного вірша не поділяються на стопи або такти. Для непорушності структури і звучання вірша необхідно акцентувати цілісність піввіршів, рядків із підсиленою вимовою наголошених слів, які втілюють у собі емоційний заряд тексту, і особливо наголошених складів на головних логічних наголосах.

Силабо-тонічний (від гр. — склад і — наголос) — це такий вірш, в якому рядки мають визначену кількість складів і певне слово й емоційне навантаження, звучить значно виразніше, ніж у прозі. Розрізняють п'ять основних стоп силабо-тонічного вірша:

1. Хорей (— й) — двоскладова стопа з наголосом на першому складі.
2. Ямб (й —) — двоскладова стопа з наголосом на другому складі.
3. Дактиль (— й й) — трискладова стопа з наголосом на першому складі.
4. Амфібрахій (й — й) — трискладова стопа з наголосом на другому складі.
5. Анапест (й й —) — трискладова стопа з наголосом на третьому складі:

Строфа (від гр. — поворот, зміни) об'єднує групу віршових рядків, пов'язаних між собою певною системою рим та інтонацією, має ритмічний і музичний характер, надає завершеності мелодії вірша.

Байка — невеликий, здебільшого віршований алегоричний повчально-гумористичний або сатиричний розповідний твір, в якому недоліки суспільства і людські вади відтворюються в образах тварин, рослин, речей або ж зводяться до умовних людських стосунків.

Тема 2. Підготовка твору для читання та аналізу його з дітьми

План

1. Попередній аналіз тексту
2. Визначення виховної, пізнавальної та художньо-естетичної вартості тексту
3. Окреслення завдань читця та аналізу твору з дітьми
4. Літературознавчий аналіз твору
5. Дісвий аналіз твору

Література:

1. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення.- К, 2003.
2. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави: Навчально-методичний посібник. –Тернопіль: Мальва. –ОСО, 1999. –107 с.
3. Богуш А.М., Аматыєва О.П., Хаджирадєва С.К. Культура речевого обшчення дітей дошкільного возраста: Методическое пособие.- Одесса, 2003. -251 с.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. –140 с.
5. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. –К.: Вища шк., 1985. –360 с.
6. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення. -К., 2005.
7. Запорожец А.В. психология восприятия ребенком дошкольного литературного произведения //Изб. Психологические труды.: В 2-х т. –М.: Пед-ка. –1986. –Т.1: Психическое развитие ребенка. –320 с.
8. Костомаров В.Г. Культура речи и стиль. –М. –1960. –71с.
9. Лесін В.М. Словник літературознавчих термінів. –К.: Рад шк., 1985. – 250 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь //Ред. В.Н.Ярцева. – М.:Сов. Энциклопедия, 1990. –636 с
11. Львов М.Р. Риторика. –М.: Академия, 1999. –256с.

Літературознавчий аналіз твору. Занурення в контекст. Ідейно-естетичне багатство твору. Розгляд теми, жанрових особливостей вирішення її форми викладу. Жанрові особливості твору. Колорит виконання. Ступінь характерності тембральних забарвлень, інтонаційні ознаки. Розгляд композиції й сюжету твору. З'ясування суті рефрену. Аналіз образів твору. Усвідомлення авторських засобів та прийоми типізації. Аналіз мовлення персонажів. Аналіз естетичних якостей твору. Портретна зарисовка героя твору. Змалювання внутрішньої краси, прагнень, переживань, вчинків. Визначення головної мети читання та аналізу тексту з дітьми.

Дісвий аналіз твору. Розчленування твору на частини. Визначення перспективного творчого завдання до кожної частини. Розпис мовної партитури.

Контрольні запитання до курсу

1. Аналіз естетичних якостей твору. Визначення головної мети читання та аналізу тексту з дітьми.
2. Аналіз образів твору, мовлення персонажів, естетичних якостей твору.
3. Аналіз партитури вірша. Паузи та їх тривалість.
4. Аналіз партитури текстів. Паузи та їх тривалість, мелодика, темп мовлення.
5. Байка. Попередня робота над текстом байки. Композиційна будова байки. Вимоги до читання моралі байки.
6. Вимоги до мовленнєвої культури майбутніх вихователів.
7. Виписати з вірша експресивні засоби виразності. Охарактеризувати їх.
8. Виписати з тексту лексичні засоби виразності та пояснити форми відтворення.
9. Вірші. Системи віршування (силабічна, силабо-тонічна, тонічна). Правила читання віршів. Ритм. Віршова пауза. Строфа.
10. Визначити паузи у наведеному тексті (оповіданні) і охарактеризувати їх за тривалістю (коротка, середня, довга) за функцією (психологічна, логічна, фізіологічна, граматична, ритмічна).
11. Вчення К.Станіславського про словесну дію.
12. Голос. Гігієнічні вимоги до голосу. Вправи на розвиток голосу.
13. Дихання. Типи дихання. Умови правильного дихання.
14. Дієвий аналіз твору. Етапи наскрізної словесної дії та послідовного аналізу твору.
15. Дієвий аналіз тексту. Творчі перспективні завдання.
16. Експресивність мовлення. Емоційно-експресивне забарвлення тексту. Експресивна лексика.
17. Емоційність як комунікативна якість мовлення. Поетична. Народна поетична лексика. Фольклорні витoki поетичної лексики.
18. Епітет. Стилістична функція епітетів. Типологія епітетів.
19. Жести. Види жестів.
20. Засоби логіко-емоційної виразності. Компоненти ЗЛЕВЧ.
21. Значення засобів логіко-емоційної виразності для професійної підготовки педагогів.
22. Зобразити за допомогою схеми стан людини(жах).
23. Інтоніяція. Відтворення змісту мовно-інтонаційної структури.
24. Конотативне значення слова. Фонетичні, морфологічні, комунікативні засоби експресивності в мовленні.
25. Культура мовлення як навчальна дисципліна. Завдання курсу. Предмет, об'єкт методики.
26. Культура мовлення. Основні ознаки культури мовлення.
27. Лексико-семантичні особливості метонімії. Метонімія в казковому тексті.
28. Лексичний аналіз казкового тексту (за вибором).
29. Лексичні засоби виразності в мовленні. Тропи, їх класифікація.

30. Лексичні засоби створення мовленнєвої експресії у мовленнєвій роботі з дошкільниками.
31. Лінгвістичний аналіз казкових текстів.
32. Лінгвістичний аналіз української народної казки „Рукавичка” (за схемою).
33. Літературознавчий аналіз твору. Відомості про автора. Розгляд жанрових особливостей, композиції. Аналіз образів твору.
34. Літературознавчий аналіз твору. Розуміння контексту. Розгляд теми, жанрових особливостей. Розгляд композиції, з’ясування суті рефрену.
35. Літота і гіпербола. Їх характеристика.
36. Логічні паузи. Обов’язкові паузи у мовленнєвій практиці.
37. Метафоризація художніх творів. Різновиди метафор. Метафоричні переноси.
38. Міміка як додатковий елемент мовленнєвої виразності.
39. Мова в аспекті лінгводидактики. Функції мови.
40. Мова як засіб національної духовності і культури.
41. Мовленнєвий етикет. Функціональна спрямованість мовленнєвого етикету. Практичний вияв мовленнєвого етикету.
42. Мовлення. Діяльнісний підхід до мовлення.
43. Мовлення. Види мовлення.
44. Мовні такти, їх значення для процесу читання.
45. Оповідь. Завдання читання.
46. Паузи. Види пауз.
47. Персоніфікація як семантичний процес. Види.
48. Підготувати для читання та аналізу з дітьми українську народну казку (за вибором).
49. Підготувати до читання та аналізу з дітьми вірш (за вибором).
50. Підготувати до читання та аналізу з дітьми оповідання.
51. Позамовні засоби виразності. Їх класифікація.
52. Правила вимови скоромовок. Навести приклади.
53. Природні якості і постановка голосу.
54. Причини низької мовленнєвої культури.
55. Прочитати виразно текст байки та пояснити основні вимоги до її виразного читання.
56. Прочитати виразно оповідання.
57. Прочитати виразно, невимушено текст (казку). Пояснити, якими мовними і екстралінгвістичними засобами передано зміст.
58. Прочитати виразно, невимушено текст. Пояснити, якими мовними і екстралінгвістичними засобами передано зміст.
59. Прочитати текст(оповідання) і продумати, які можна використати позамовні засоби виразності і з якою метою.
60. Психологічна пауза як засіб впливу на слухача. Різновиди психологічних пауз.
61. Розписати в партитурі вірш для дітей середньої групи.
62. Розчленувати текст (за вибором) на мовні такти.
63. Розчленувати текст (за вибором) на мовні такти.
64. Синекдоха як вид тропів.
65. Синтетичність виразного читання. Міжпредметні зв’язки.

66. Слово. Найважливіші ознаки слова. Лексичне значення.
67. Специфіка індивідуалізації мови персонажу залежно від статусу читця (для себе, лектор, актор).
68. Специфіка читання оповідань. Форми змалювання автором художньої дійсності. Оповідь, розповідь.
69. Стили української літературної мови.
70. Теоретичні положення і методика практичного використання ЗЛЕВЧ. Засвоєння і використання ЗЛЕВЧ.
71. Тривалість пауз. Загальні правила застосування тривалості пауз.
72. Українська літературна мова. Норми української літературної мови.
73. Українська народна казка. Види казок. Специфіка читання казок.
74. Фізіологічні паузи. Особливості передачі мови персонажів за допомогою мовних пауз.

Рекомендована література

1. Абрамович Г.А. Краткий словарь литературоведческих терминов. –М.: Просвещение, 1985. –207 с.
2. Андросова В.Н. Обучение детей восприятию художественной литературы // Дошк. восп. –1986. -№2. –с.14-20.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. –М.: Сов. Энциклопедия, 1969. –608 с.
4. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. –Львів.: Світ, 1990. –232 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти
6. Березина О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави: Навчально-методичний посібник. –Тернопіль: Мальва. –ОСО, 1999. –107 с.
7. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. –Одеса, 2004.
8. Богуш А.М., Аматыєва О.П., Хаджирадєва С.К. Культура речевого обшєнення дітей дошкільного вєзраста: Мєтодическое пособие.-Одесса, 2003. -251 с.
9. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика. Навчальний посібник. –Запоріжжя: ЛПС, ЛТД, 2000. –236 с.
10. Богуш А.М., Орланова Н.П., Зеленко Н.І., Лихолєтова В.Н. Мєтодика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. –К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
11. Богуш А.М. Мєтодика навчання української мови в дошкільних закладах: Навчальний посібник. –К.: Вища школа, 1993. –327 с.
12. Боса Л.П., Хоменко Л.М. Мандрівка в книжкове царство. Ігри – заняття для дітей старшого дошкільного вєку. –К.: ВФ “Пальміра”, 1998. –45 с.
13. Вагапова Д.Х. Риторика в інтелектуальних играх и тренингах. М.: Цитадель, 2001. -460 с.
14. Виноградов В.В. О теории художественной речи: Учеб пособ. –М.: Высшая школа, 1971. –240 с.
15. Виноградов В.В. О языке художественной литературы. –М.: Госполитиздат, 1959. –657 с.
16. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного вєку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М.Богуш. –Одеса: Маяк, 1999. –88с.
17. Водолага Н.В. Театральна абетка. –Донецьк: Лебідь, 2000. –108 с.

18. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення: Метод. Посібник для вихователів. –Донецьк: ТОВ “Лебідь”, 1999. –170 с.
19. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. –Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2001. –218 с.
20. Гавриш Н.В. Розвиток словесної творчості дітей як педагогічна проблема // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. – Вип 12. –с. 5-12.
21. Гавриш Н.В. Де беруться казки// Джміль. –2001. -№1. С. 3-7.
22. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. –140 с.
23. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. –К.: Вища шк., 1985. –360 с.
24. Головин Б.Н. Введение в языкознание. –М.: Высш шк, 1983. –231с.
25. Головин Б.Н. Основы культуры речи: Учеб для вузов по спец. Рус. Язык и литература –2-е изд. Испр. –М.: Высшая школа, 1988. –320с.
26. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах. –М.: Высшая школа, 1987. –203 с.
27. Головата А.М. Культура усного і писемного професійного мовлення. Посібник для студентів. –Тернопіль, 1997. – 192 с.
28. Голуб И.Б., Розенталь Д.Э. Занимательная стилистика. –М.: Просвещение, 1968. –206 с.
29. Голуб И.Б., Розенталь Д.Э. Книга о хорошей речи. –М.: культура и спорт «Юнити», 1997. –268 с.
30. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення. К., 2005.
31. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. –М.: Рус. Яз., 1991. –т.4. –638 с.
32. Дитина. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку/ Наук. керівник О.В.Проскура. –К.: “Освіта”, 1993. –269 с.
33. Дідук Г.І. Вивчення засобів емотивності на уроках української мови 5-7 класах. –Тернопіль, 2000. –202 с.
34. Дорошенко М.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. –К.: Вища школа, 1985. –163с.
35. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія /Упоряд. А.М.Богуш. В 2-х ч. – К.: Вища школа, 1999.
36. Дунаєвська Л. Добрий друг казка. Усна народна творчість як виховний засіб// Дошкільне виховання. -№8. –1980. –с.8-10.
37. Ефимов А.И. Стилистика художественной речи. –2-е изд. Перераб. И доп. – М.: Изд-во Моск ун- та. –1961. –519 с.
38. Запорожец А.В. психология восприятия ребенком дошкольником литературного произведения //Изб. Психологические труды.: В 2-х т. –М.: Пед-ка. –1986. –Т.1: Психическое развитие ребенка. –320 с.
39. Збельська Н., Карпуніна Л. Стара казка на новий лад//Дошкільне виховання. –2001. -№5. –с. 26-28.
40. Зенковский В.В. Психология детства. –М.: Академия, 1996. –346 с.
41. Иваненко А.П. Словарная работа с детьми четвертого года жизни: Автореф. дис... канд. педаг. наук:13.00.01. –М., 1971. –19 с.
42. Іванішин В., Радевич –Винницький Я. Мова і нація. –Дрогобич: Відродження, 1994. 218 с.

43. Ільяш М.И. Основи культури речи: Уч. Посobie. –К.: Вища школа, 1984. – 187 с.
44. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мов. –К.: Вища школа, 1978. –378с.
45. Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові. –К.: вища школа, 1982. –287 с.
46. Костомаров В.Г. Культура речи и стиль. –М. –1960. –71с.
47. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник для студ-в філолог. Вузів. –К.:Академія, 1999. –288с.
48. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник для студ-в філолог. Спец. Вищих навч. Закл. Освіти. –К.: “Академія”, 2000. –368 с.
49. Краткий психологический словарь /Под ред А.В.Петровского. –М.: Политиздат, 1985. –431 с.
50. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность.: М.:Просв, 1969. – 212 с
51. Лесін В.М. Словник літературознавчих термінів. –К.: Рад шк., 1985. – 250 с.
52. Лингвистический энциклопедический словарь //Ред. В.Н.Ярцева. –М.:Сов. Энциклопедия, 1990. –636 с.
53. Львов М.Р. Риторика. –М.: Академия, 1999. –256с.
54. Малячко. Програма виховання дітей дошкільного віку. –К., 1999. –286 с.
55. Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М. Українська мова: навчальний посібник. –К.: Либідь,1998. –416 с.
56. Мацько Л. І., Мацько О.М. Риторика. Навч. Посіб. К.Вища шк., 2003. 311 с.
57. Новий тлумачний словник української мови. У 4 –х т. укл. В.Яременко, О.Сліпушко. Т. 1. –К.:Аконіт, 1999. –910 с.
58. Новий тлумачний словник української мови. У 4 –х т. укл. В.Яременко, О.Сліпушко. Т. 2. –К.:Аконіт, 1999. –911 с.
59. Новий тлумачний словник української мови. У 4 –х т. укл. В.Яременко, О.Сліпушко. Т. 3. –К.:Аконіт, 1999. –927 с.
60. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХ столітті. –К.:Шкільний світ, 2001. –23с.
61. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Под ред. Н.Ю.Шведовой. –20 –е изд., стереотип. –М.: Рус. Яз., 1988. –750 с.
62. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. Посібник для вчителів. – Тернопіль: навчальна книга. –Богдан, 2001. –224 с.
63. Пентиліук М.І.Культура мови і стилістика. –К.: Вежа, 1994. –240 с.
64. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови: Підручник. – Тернопіль: навчальна книга. –Богдан, 2000. –248 с.
65. Потєбня О.О. Эстетика и поэтика. – М.: Ис-во, 1976. –189 с.
66. Реформаторский Л.А. Введение в языковедение.: Учебник для студ-в высш. Учебн. Завед. // Ред В.А.Виноградов. –М.: аспект Пресс, 1996. –536 с.
67. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь – справочник лингвистических терминов. –М.: Просв., 1976. –543 с.
68. Розенталь Д.Э. Культура речи. –М.: Из-во Моск. Ун-та, 1964. –304с.
69. Русанівський В.М. Культура української мови. –К.: Либідь, 1990. –304 с.
70. Соссюр де Фердинанд. Курс загальної лінгвістики / ред. А.Корнійчук. –К.: Основи, 1998. –324 с.
71. Українська мова. Енциклопедія. /Ред. Русанівський В.М., Тараненко О.О. – К.– 2000. – 752 с.